

Om at identificere gamle portrætfotos

(Af Niels Nybo Jakobsen)

I 1992 døde min faster; mange gode familiehistorier begynder sikkert med et dødsfald. Jeg har aldrig kendt eller mødt min faster, idet hun var på dårlig fod med min far – og vistnok med en hel del andre mennesker. Hendes sidste bopæl var i Sydhavnen i København.

Eftersom min far var syg og boede i Kolding, hvorimod jeg dengang boede på Sjælland, tilbød jeg at tømme lejligheden. Min bagtanke var at opsnappe billeder, breve og dokumenter af familiehistorisk værdi. Jeg blev ikke skuffet, da jeg i hendes gemmer bl.a. fandt min fars forældres vielsesattest. Jeg havde i årevis uden held søgt efter deres vielse.

Min farmor havde 3 børn i sit første ægteskab med Mads Nielsen Gerding, som var gårdmand på ”Nyvang” i Bromme lidt nord for Sorø. Han døde af den spanske syge i februar 1919 efter at have tjent i sikringsstyrken under 1. verdenskrig. Ikke længe derefter flyttede min farfar, Kristen Jacobsen, som da var forvalter på Bromme Mølle, ind på Nyvang. I marts 1920 blev det til ægteskab – iflg. den fundne attest – i en kirke i København. I oktober blev min far, Holger, født, og i februar 1923 fulgte så hans helsøster, Gerda. Min farfar havde således giftet sig til en god gård og i alt 5 børn, og han kvitterede ved at gøre tydelig forskel på egne og hendes børn i sit testamente!

Kristen var født på Sdr. Nybo i Tvis sogn syd for Holstebro i august 1877. Alle hans efterkommere har ved dåben fået Nybo-navnet, som han ikke selv bar – men dog ca. halvdelen af hans 9 søskende.

Farmor var Laura Kirstine Hansen, hvis far; Jens Hansen, var 3. generation på gården, og i dag er en søn af hendes første datter (fars halvsøster, Esther) gårdmand, om end jorden er bortforpagtet. Han er således 6. – og formentligt sidste – generation i slægten på gården. Laura døde 1941, hvorefter Kristen påbegyndte vejen mod aftægt og generationsskifte.

I Gerdas efterladte papirer forefandtes bl.a. attester, fotos, en dagbog (kladdehæfte) og adskillige breve fra tyske soldater fra krigens tid. Blandt billederne var et portrætfoto af tydeligvis en SS-mand. Der var intet navn; men jeg antog, at det måtte være en af de soldater, som havde skrevet til hende, mens de var ved fronten, og som hun måtte have mødt i Danmark eller mens hun arbejdede på fabrik i Tyskland.

Portrætfotos uden angivelse af navn er lidt af et mareridt for familiehistorikere. For ca. 100 år siden var det god skik at få taget fotos af sig selv og sine, og så få dem sat i albums fremstillet til formålet. Mange af os har vel et eller flere af disse albums hjemme på hylden, og kun de færreste personer lader sig umiddelbart identificere. Foruden familiemedlemmer er der også ofte fotos af venner, bekendte og naboer, så der har sikkert været en livlig ”byttehandel” med fotos, efter at de er kommet fra fotografen. At der 100 år senere sidder folk og grunder over, hvem personerne er, faldt åbenbart kun de færreste ind. Hvert år mister tusindvis af portrætfotos deres værdi, fordi ingen længere husker, hvem de repræsenterer. Lad os være enige om at bekæmpe denne uskik: Få skrevet navne o.a. væsentlige oplysninger på bagsiden af billederne!

Så gik der 25 år (efter 1992), hvor en af mine kolleger en november-dag (2017) spurgte mig: ”Niels, hvordan staver du dit Jakobsen?” Jeg svarede, at det var med ”k”, hvorefter han syntes en smule skuffet. Jeg sagde, at det i tidligere tider blev skrevet vilkårligt, og det som sådan var ligegyldigt. Jo, han var i færd med at læse Søren Kam’s erindringer ”Et liv uden fædreland”; Søren Kam var en dansk nazist og østfrontfrivillig, som aldrig blev dømt for et mord begået 1943 på en redaktør i København. Søren Kam levede resten af sit liv i Tyskland og døde 2015, hvorefter hans erindringer blev udgivet under kyndige kommentarer ved professionelle historikere. Søren Kam beskriver heri sit gode forhold til en anden dansk nazist og østfrivillig, Carl Nybo Jacobsen. Det var det navn, som fik min kollega til at tænke på mig. På side 156 er der et foto af Carl. Den bog måtte jeg naturligvis eje, så jeg ønskede mig den i julegave. De 500 sider kostede kun 100 kr., men det blev en lang ventetid til jul. Til gengæld kunne børnene så give deres far en gave, som han virkelig

ønskede sig! Bogen var læst før nytår. Billedet af Carl bragte straks noget frem i erindringen: Det var jo et af de billeder, som Gerda havde i sine gemmer!

Carl Lauritz Nybo Jacobsen var søn af min farfar, Kristen's, ældste bror, Jacob Nybo Jacobsen; født 11 august 1913 i Lørslev på Mors, mens Jacob var inspektør på herregården, Højriis. Jacob var en dygtig landmand og rejste landet rundt til forskellige herregårde, hvor han fungerede som forvalter m.m. i kortere eller længere tid ad gangen. En tid var han på Nebbegård ved Børkop.

Således fik jeg identificeret Carl; han var altså Gerdas (og min fars) fætter. På officersskolen i Bad Tölz (eller hvor det nu var) blev der taget portrætfotos af de unge mennesker, som de så kunne dele ud af til venner og bekendte. Søren Kam havde endnu på sine gamle dage en bunke af disse fotos, som han delte ud af til besøgende, herunder journalister og historikere.

Carl Nybo er nævnt i flere bøger om krigen, som er udkommet de senere år. Teksten herunder er klippet ud af slægtsbogen:

Carl var landbrugselev på Ødemark, en herregård i Bromme sogn nord for Sorø, mens faderen boede på Nyvang samme sted. Jens Christians søn, Christian, har fortalt forfatteren, at Carl senere blev forvalter hos Erik Grevenkop Castenskjold på St. Frederikslund mellem Sorø og Slagelse, som var erklæret nazist (dog udmeldt af DNSAP 1941); Carl skal være indmeldt i partiet 1934. Under indtryk heraf (og måske også fra faderen) meldte Carl sig 1940 frivilligt til Waffen-SS-Division Wiking i regiment Nordlands kompagni, som senere kæmpede på øst-fronten. Han opnåede rang af SS-Untersturmführer. Carl døde 20 december 1943 ved Oranienbaum-kedlen (vest for Leningrad), angiveligt dræbt af en landmine; Holger tænkte ofte på ham i løbet af juleaften mange år senere. Mere om Carl kan læses i Søren Kams erindringer "Et liv uden fædreland" (Kirkebæk og Lauridsen, 2015), f.eks. side 133. I Gerdas efterladte papirer forefandtes to fotos af Carl, det ene en pendant til det foto, som er vist i bogen, side 156; det andet er vist her.

Carl deltog på nationalisternes (Franco's) side i den spanske borgerkrig (Morten Møller: "De glemtes hær – Danske frivillige i den spanske borgerkrig", 2018). Peter Møller Hansen har flere henvisninger til Carl Nybo i bogen, "Troskab – Dansk SS-frivillig E. H. Rasmussens erindringer 1940-45" fra september 2017, hvor det også oplyses, at han var medlem af SA og desuden deltog i vinterkrigen 1939-40 – det sidste er muligvis ukorrekt. Side 149f står bl.a. om regiment Nordland i Mius-stillingerne, vinteren 1941-42: *Jeg lå sammen med min gode kammerat nordjyden Carl Nybo, som jeg jo havde fulgt med helt fra Klagenfurt. Han var ni år ældre end jeg, sømand af profession og havde endvidere været SA'er samt deltaget i Finlandskrigen. Hertil kom, at han var en ordentlig behåret kleppert med kæmpe hænder og fødder. Kort sagt: en rigtig hård hund med masser af praktisk erfaring. Når russerne ikke var alt for aktive, benyttede vi ofte muligheden for at komme ud af vores bunker og tage overdelen af tøjet af. Med sine store hænder skrubbede Nybo så min krop med sne, til den blev helt varm, og herefter var det af med støvler og bukser, for at underkroppen også kunne få en tur. Bagefter gjorde jeg det samme med ham, og på den måde formåede vi at holde varmen lidt. Ikke mindst havde det også en hygiejnisk funktion, og jeg kan oprigtigt sige, at jeg ikke tror, jeg havde klaret mig igennem uden forfrysninger, hvis ikke jeg havde haft Nybo ved min side. Vinteren tog til i styrke, og snart passerede vi 40 graders kulde...*

Carl synes at være drevet af bl.a. en stærk anti-kommunisme. Denne var udbredt i Vesteuropa og ikke mindst i Skandinavien, hvor man så Sovjetunionens overfald på Finland som et angreb på Norden. Det er dog utvivlsomt, at der også var stærke nazistiske sympatier, eftersom officersuddannelsen i Waffen-SS også omfattede politisk skoling.

Lars Larsen på Facebook: *Carl meldte sig til Waffen-SS 26. juni 1940 og blev en del af Regiment Nordland i Division Wiking. August 1943 overført til Regiment Danmark, og deltog i partisanbekæmpelse i Kroatien i efteråret 1943. Den 19. december 1943, trådte han på en mine. En dagbog jeg er i besiddelse af, skriver dagbogsskriveren følgende om episoden 'Har i dag mistet en mand, han havde begivet sig ud i et minefelt, venstre arm, underlivet og begge ben totalt ødelagt. Jeg kunne intet gøre, gav ham en dosis morfin og det snaps han ville have. Har i aften fået at vide, at manden er død, godt for ham'.*

Lars Reinhardt ("Bøllebank") Møller har også omtalt Carl i sin bog, "Snigskytter", 2013, side 355-56: "*Ved opstilling af regiment Nordland skulle der findes egnede skytter til finskytteuddannelsen... En af disse var Carl Nybo fra 1. kompagni. ... i 1930'erne deltog han som frivillig på fascisternes side i den spanske borgerkrig. Han meldte sig i foråret (må være 1940) til Waffen-SS, hvor han blev udpeget som finskytte p.gr.a. sine særdeles gode skydefærdigheder. Da Tyskland angreb Sovjetunionen, var han indsat som finskytte, og han blev beskrevet som frygtløs og blev såret flere gange. Ved sin død var han bl.a. dekoreret med Jernkorset af 1. klasse, Nærkampspændet for 15 dages nærkamp, og de såredes mærke i guld for minimum at være blevet såret 5 gange. I 1942 kom han på junkerskole i Sydtyskland og blev herefter delingsfører ved regiment Danmark, hvor han udmærkede sig, først i Kroatien og senere i Rusland, hvor han var meget populær blandt sine soldater. Han faldt 21. december 1943.*" Lars Møller baserer sig bl.a. på upubliceret manuskript af Jens Post: "Danske officerer i tysk tjeneste 1940-45".

20 december 1934 kom Jacob til Kristens gård, Nyvang, i Bromme på Sjælland. Folkeregistret oplyser, at han kom fra Randers. I FT1940 er han stadig på Nyvang.

Jacob var velbegavet og velbevandret i verdens- og Danmarkshistorien. Kristens søn, Holger (født 1920) nød godt af hans viden og fortælleglæde i hans tid på Nyvang. Jacob var medlem af det danske nazistparti, idet han står opført i Bovrup-arkivet.

Men tilbage til fotoalbummet. På Nyvang findes stadig 2 albums, som jeg har haft lånt for at scanne samtlige billeder. Billederne udmærker sig ved den tidligere omtalte anonymitet; dog er der ved nogle af personerne skrevet "min kusine", "bedstemor" og den slags. Man er altså ikke helt på bar bund. Det menes, at 1. personen er min fars ældste (halv-)søster, Esther, altså moderen til den nuv. gårdejer. Særlig interesse påkaldte sig "bedstemor og bedstefar", som ses herunder.

Hvis det er Esthers bedsteforældre, må det være hendes fars eller hendes mors forældre. Hendes mors (Lauras) forældre var Ingeborg Sofie Jensen (f. 1858) og Jens Hansen (f. 1840), begge fra Bromme.

Ingeborgs far var også en Jens Hansen; men hun har stadig (efter 1852) fået det patronyme efternavn.

Jeg har i mange år haft et billede af Ingeborg som gammel kone. Når man sidestiller den unge og den gamle, fornemmer jeg en stærk lighed.

Hvis ligheden står til troende, er manden på billedet hendes ægtemand, Jens Hansen, som jeg ikke tidligere har set billede af. I albummet var der flere billeder af "bedstefar". Det synes overvejende sandsynligt, at det er samme person, d.v.s. min oldefar, Jens Hansen. Hans fødsel 1840 kan også harmonere godt med deltagelse i 1864-krigen, som uniformsbilledet antyder.

Jeg har endnu ingen oplysninger om hans evt. deltagelse i krigen; der er ret mange Jens Hansen'er! Måske nogen i foreningen kan være behjælpelig her, således identifikationen af oldefar kan gøres definitivt?